

En anden verden

September 2003

Tema: WTO i Cancún:
Verdens fattigste sagde nej!

"En anden verden" er ATTAC's elektroniske magasin, som sendes til alle medlemmer. Artiklerne i magasinet står dog for forfatterens egen regning, og tegner derfor ikke nødvendigvis ATTAC's politiske holdning.

Redaktion: Lars Bohn (ansv.) og Jan Holm Hansen

Forsidefoto: Kenneth Haar – fra demonstrationen lørdag d. 13/9.

Deadline for næste nummer af "En anden Verden" (planlagt som temanummer om ESF/WSF): Fredag d. 24 oktober

Artikelforslag sendes til: redaktion@ATTAC.dk,
eller på diskette til:

"En anden Verden"
c/o Lars Bohn
Haderslevgade 27, 2. th
1671 København V

ATTAC Danmark Dronningensgade 14 1420 København K, tlf: 32575457, fax: 32576657 Kontortid: Mandag - Fredag 16-18

Indhold:

Historien om et uforudset nej

Af Lars Bohn

Under WTO forhandlingerne i Cancún koncentrerede pressen sig om konflikten om handelsprotektionismen på landbrugsområdet mellem de rige lande og en stærk gruppe mellemindkomstlande med Brasilien i spidsen. Derfor kom det bag på de fleste, da forhandlingerne brød sammen på spørgsmålet om de såkaldte "Singapore-emner" og at hovedaktørerne på u-landssiden var en helt anden gruppe lande. Her er historien om forløbet

Mere demokrati, mindre WTO

Af Kenneth Haar

EU-forslag til topmødet i Verdenshandelsorganisationen (WTO) skaber et større globalt demokratisk underskud.

Magtpolitik i WTO

Af Lars Bohn og Niels I. Meyer

WTO er bl.a. af Christian Friis Bach blevet kaldt "det internationale samfunds mest demokratiske organisation". Men der er ikke meget demokrati over forhandlingerne i WTO. I realiteten fører rige lande med EU og USA i spidsen renlivet magtpolitik for at sikre et gunstigt forhandlingsresultat for dem selv.

Patenter og copyright

Af Anders Lundkvist, Attac-Aalborg og Det fagkyndige Råd

Patentering af viden er et indgreb i den frie konkurrence men forsvares alligevel af det frie markedes tilhængere. Uden patenter ingen vidensproduktion, lyder argumentet. Men patenter skaber også en urimelig magtkoncentration, som stort set kun kommer de rigeste i de rige lande til gode. Og der er et alternativ: det offentlige kan producere viden og stille det gratis til rådighed for alle.

Hvorfor er en fjerdedel af El Salvadors befolkning flygtet ?

Af Ole Busck

Der er meget langt fra de globaliserings-ivriges påstand om frihandelens fordele til virkeligheden i El Salvador. For almindelige mennesker står valget i dag mellem tilværelsen som arbejdsløs i byernes slum, en kummerlig tilværelse ved jordbrug i bjergene eller flugten til USA.

Historien om et uforudset nej

Under WTO forhandlingerne i Cancún koncentrerede pressen sig om konflikten om handelsprotektionismen på landbrugsområdet mellem de rige lande og en stærk gruppe mellemindkomstlande med Brasilien i spidsen. Derfor kom det bag på de fleste, da forhandlingerne brød sammen på spørgsmålet om de såkaldte "Singapore-emner" og at hovedaktørerne på u-landssiden var en helt anden gruppe lande. Her er historien om forløbet

Af Lars Bohn

WTO topmødet i Cancún søndag d. 14 september kl. 16, lokal tid. Forhandlingerne er lige brudt sammen. I presserummet er stemningen faktisk hektisk. Der er overraskelse over at det ikke var de meget omtalte landbrugsforhandlinger mellem EU og G21 gruppen med Brasilien i spidsen der fik læsset til at vælte. I stedet sker det i de næsten ikke omtalte forhandlinger om bl.a. internationale investeringer.

Bagefter er der pressemøder. Først holder en gruppe udviklingslande med Brasilien i spidsen et velbesøgt pressemøde i den store sal, hvor de forklarer at det ikke var deres skyld. (G20+, fordi de var 20 ved mødets start, men hele tiden fik flere medlemmer). Der havde ikke været reel forhandlingsvilje overalt, men i forhandlingerne mellem EU og G20+, dér havde man skam ...

Så er det USA's tur. Robert Zoellick, USA's forhandler vil ikke diskutere skyld, men får dog alligevel sagt, at mange af udviklingslandene i virkeligheden ikke ønskede at forhandle. De troede at de kunne få lov at køre frihjul. Nu ville de få en lektion om det modsatte. Salen er stoppet med journalister og kamerafolk.

Det er den også, da det bagefter bliver Pascal Lamys og Franz Fisslers tur. Selv om Lamy heller ikke vil diskutere

skyld er også hans budskab klart: EU har strakt sig langt, men udviklingslandene ønskede ikke at forhandle. Der må laves nye regler, så klagemulighederne bliver færre for "de små sektorer af verdensøkonomien, der ikke har glæde af øget liberalisering".

De der var til det pressemøde, den "skyldige" landegruppe afholdt kunne nemt få indtryk af at Lamy havde ret, når han sagde der blot var tale om en mindre sektor af verdensøkonomien. Interessen var slet ikke så stor som til de "store drenges" møder. Mødet blev holdt i et lille lokale med plads til omkring en fjerdedel af hvad der kunne være i den sal, hvor EU, USA og G21 holdt deres møder, som desuden blev transmitteret på storskærm, så alle kunne følge med. Og der var fint plads til de fremmødte pressefolk. Jeg kunne ikke få øje på nogen fra den danske verdenspresse.

Det var symptomatisk for pressens interesse under topmødet – og for så vidt også for nogle af NGO'erne i den officielle danske delegation. Deres fokus var fra starten på modsætningen mellem EU på den ene side og den stærke gruppe af udviklingslande i G20+ gruppen på den anden. Konflikten handlede om det velkendte problem, at EU's protektionisme på landbrugsområdet er ødelæggende for udviklingslandenes eksportmuligheder.

Udviklingslandenes forskellige interesser

EU's modpart var da også en imponerende gruppe. G20+ landene tæller foruden Brasilien, som er verdens 9. største økonomi, blandt andet verdens to folkerigeste lande, Kina og Indien. Og i løbet af topmødet kom flere til, heriblandt verdens største muslimske nation, Indonesien. Til sammen rummer landene mere end halvdelen af jordens befolkning og ca. 2/3 af alle de mennesker, der er beskæftiget i landbruget. Til sammenligning bor mindre

end 1/5 af verdens befolkning i de rige lande.

På sidelinien stod de mange udviklingslande, som ikke er med i G20+, og USA, som i nogen grad dækkede sig bag EU. De øvrige udviklingslande var fra starten ikke så velorganiserede som G20+ gruppen og deres problemer fik derfor ikke nogen videre opmærksomhed fra pressen. Dette til trods for at disse lande har fundamentalt andre interesser end G20+ gruppen på netop landbrugsområdet.

Lederen af ACP/AU/LDC landenes forhandlingsdelegation, Mauritius handelsminister Joya Krishna Cuttaree (i midten), forklarer hvorfor de sagde nej til EU's forhandlingsforslag. Foto: Lars Bohn

Skillelinien går egentlig ikke så meget mellem lande som mellem typer af landbrug. De større landbrug, som indgår i økonomien på samme måde som andre private virksomheder, har andre interesser end den type mindre landbrug, som ikke kan producere særligt effektivt, men som kan ernære en familie hvis de ikke udsættes for alt for stor konkurrence fra de store effektive landbrug. Disse har brug for protektionisme, hvis de ikke skal rendes over ende – fuldstændig som EU's landmænd for resten.

Et eksempel fra Indonesien kan illustrere problemet. Det meste af det store

øriges soja blev indtil for nylig leveret af småbønder. Men ifølge Indonesiens handelsminister, Rini M. Sumarno, er landets sojabønneproduktion faldet fra ca. 1,7 millioner tons til 300.000 tons fordi man har afskaffet handelsbarrierer på sojaområdet. I dag importerer Indonesien 1,4 millioner tons årligt, og ca. 1 million småbønder er nu i stedet arbejdsløse – men ulig de arbejdsløse hos os, har de ingen sociale ordninger til at forhindre et liv i slum og yderste fattigdom.

Hvis de mindst udviklede lande bliver tvunget til at liberalisere deres landbrugssektorer, må man derfor frygte

hele deres befolkninger kastes ud i en eksistenstruende fattigdom.

Ny alliance i Cancún

I starten af Cancún-mødet var mindst udviklede lande organiserede i forskellige grupperinger. En gruppe bestående af 33 lande med Indonesien og Filippinerne i spidsen havde påtaget sig at forsvare smålandbrugernes interesser, men gruppen var mig bekendt ikke engageret i forhandlinger om emnet.

Fredag d. 11 september skete der imidlertid noget. Tre forskellige sammen slutninger af udviklingslande besluttede sig for at forme en koalition, som til sammen bestod af mere end 80 af klodens fattigste lande. De tre grupper var de såkaldte ACP lande fra Afrika, Caribien og Stillehavet, Den afrikanske Union og gruppen af mindst udviklede lande, de såkaldte LDC lande (Least Developed Countries).

Der er høj grad af overlap mellem de tre grupper. Til sammen udgør ACP/AU/LDC gruppen verdens fattigste lande plus enkelte mellemindkomstlande fra Afrika som fx Egypten og Sydafrika, og nogle småstater fra Caribien og Stillehavet – i alt ca. 90 lande med mere end en milliard mennesker som lever af landbrug. Det er flere mennesker end der bor i USA, EU og Japan til sammen – og det er disse lande, Pascal Lamy beskrev som ”små sektorer af verdensøkonomien, der ikke har glæde af øget liberalisering”!

Til at begynde med var det noget uklart hvad denne gruppe var enige om. Deres første pressemøde efterlod mere forvirring end klarhed. Men efter pressemødet talte jeg med gruppens presseseansvarlige, Mr. Hegel Goutier fra Haiti. Han oplyste dels, at han ikke mente der var en modsætning mellem G21 gruppen og den nye gruppe, dels at gruppen blankt afviste at sætte for-

handlinger i gang om de såkaldte nye emner eller Singapore-emnerne (kaldt sådan fordi de for første gang blev forhandlet på et møde i Singapore) – en aftale om regler for investeringer, offentlige indkøb, konkurrence og handelsfremmende foranstaltninger.

Et ofte fremført argument om, at G21 gruppens forslag til en landbrugsaftale – i modsætning til EU's - ikke tog hensyn til de fattigste lande fandt han ”surrealistisk”. Den nye gruppe er helt på linie med G21 gruppen, selv om de har andre behov. De fattige lande har brug for en fair chance, ikke for barmhjertighed, sagde han.

Ingen konsensus

Dagen efter stod det klart, at Cancún forhandlingernes anden store konflikt stod mellem EU på den ene side og den nye ACP/AU/LDC gruppe på den anden. EU ønskede at starte en forhandlingsproces, som skulle føre til at man inden udgangen af Doha-runden kunne indgå en aftale Singapore emnerne.

ACP-etc. landene var imidlertid ikke kommet til Cancún for at forhandle investeringsaftaler. Allerede i Doha stod det klart, at udviklingslandene var overordentligt skeptiske overfor EU's forslag. Derfor fik de – på Indiens foranledning – indført i aftalen, at forhandlingerne kun kunne starte, hvis der var eksplicit konsensus om det.

I Cancún fastholdt de, at Doha-aftalen bar navnet udviklingsrunde, ikke handelsrunde, fordi man havde aftalt at gøre en indsats for at skabe udvikling. De nye emner imødekam efter deres opfattelse overhovedet ikke dette behov. Derfor ønskede man ikke på nuværende tidspunkt at sætte egentlige forhandlinger i gang. Der var altså ikke konsensus –hverken eksplicit eller implicit. ACP-etc. landene konkluderede på denne baggrund, at det måtte være

naturligt at lade forslaget ligge og gå i gang med andre emner i stedet.

Søndag morgen tilbyder Pascal Lamy på EU's vegne at droppe kravet om at man skulle starte forhandlinger om to forhandlingsområder i aftaleforslaget, nemlig området investeringer og konkurrence. EU krævede altså stadig at der skulle forhandles om offentlige indkøb, herunder om handelsfremmende foranstaltninger.

ACP-etc. landenes forhandlere gik tilbage med denne besked til deres bagland. Der var man imidlertid ikke indstillet på at give efter for EU's barberede udspil. Man var ikke parat, var meldingen.

En modig beslutning

Da ACP-etc. forhandlerne kom tilbage med den meddelelse konkluderede WTO's forhandlingsleder, at der ikke var et grundlag for at fortsætte. Forhandlingssammenbruddet var en kendsgerning.

Det var en modig beslutning. Zoellicks udtalelser efter sammenbruddet taler sit tydelige sprog: det koster at sige nej til de store.

Det var også en nødvendig beslutning. Selv om de fattigste udviklingslande helt afgjort har langt mere brug for at få deres muligheder for at deltage i verdensøkonomien forbedret, var de ved at få vredet armen om til at acceptere en aftale, som ikke ville være til gavn for dem.

Aftalen ville måske nok ville øge deres integration i verdensøkonomien, men i stedet for at skabe vækst og udvikling til gavn for de fattigste, ville den lægge landene åbne for økonomiske interesser udenfor deres kontrol. En person tæt på landenes forhandlingsledelse, som ikke ønskede sit navn offentliggjort, beskrev situationen på denne måde: "Vi fik valget mellem at tabe med værdighed og at tabe uden. Vi valgte det første".

Det var ikke kun den eneste mulige beslutning for udviklingslandene – det var også det bedste for os i den rige verden. Singapore-aftalerne ville ikke være til gavn for nogen almindelige mennesker. Det værste var ganske vist taget ud søndag morgen – forslaget om en investeringsaftale, som ville have givet stor magt og frihed til det internationale erhvervsliv på bekostning af regeringerne, også hos os – men når først posen er åbnet, må man frygte at vejen er banet for en sådan aftale senere.

Dette blev nu bremset, fordi udviklingslandene i år var langt bedre organiseret end nogensinde før, og fordi verdens allerfattigste lande havde modet til at sige nej, trods de konsekvenser i form af straffeaktioner og isolation, man nu må frygte.

Vi skylder disse lande respekt – og stor tak.

Mere demokrati, mindre WTO

De fattigste landes nej til at starte forhandlinger om Singapore-emnerne var gavnligt for både udvikling og demokrati. Singapore-emnerne indeholdt bl.a. et forslag om internationale investeringer, som ville have skabt et større globalt demokratisk underskud.

Af Kenneth Haar

Når det drejer sig om WTO forhandlingerne har fokus i det meste af verden ligget på det vigtige landbrugsområde. Derimod har medierne ikke vist stor interesse for en anden side af handelsforhandlingerne selv om der er tale om et område, der kan få stor betydning for demokratiet. De rige lande ønsker at gøre det lettere for erhvervslivet at investere hvor i verden de vil. De vil gøre det ved at gribe ind i den ret staterne i dag har til selv at lave regler for udenlandske investeringer.

På WTO-topmødet i Cancún ønskede EU og USA at tage et stort nyt skridt i denne retning. Man ville foreslå en række nye regler om både investeringer, konkurrencepolitik og offentlige indkøb, under et omtalt som de ”nye emner”. Reglerne skulle sikre at især multinationale selskaber kunne investere overalt i verden uden at risikere nævneværdig indblanding fra landenes regeringer. De ville få et stykke papir i hånden, der ville sikre dem mod at blive stillet over for alle mulige krav og hindringer fra lokal side, når de investerer i Malaysia, Danmark, Mali eller Canada.

Det ville efter sigende være en fordel for alle parter. Investeringer vil være mere effektive, og ville i hvert fald være til stor gavn for erhvervslivet, lyder argumentet.

Området ”investeringer” er det mest omfattende af de nye emner, så det koncentrerer vi os om i det følgende. Det

er også et område, hvor der kan siges mest om, hvad konsekvenserne kan blive, hvis aftalen en gang bliver virkelighed.

EU har nemlig tidligere været en af hovedkræfterne bag et forsøg på at skrive en international investeringsaftale, nemlig Den Multilaterale Aftale om Investeringer (MAI). Selv om det er fem år siden, spøjte den i det mandat, Kommissionen blev udstyret med af EU's medlemslande.

Forhandlingerne om MAI blev indledt i 1995. Men under de afsluttende forhandlinger, blev aftalen mødt af omfattende folkelig modstand i en lang række rige lande, ikke mindst Canada og Frankrig. For MAI-aftalen var blevet ca. 160 sider med lutter rettigheder til private selskaber. Den ville have givet private virksomheder en række værktøjer til at få bremsede mange typer lovgivning, der kunne være beregnet på at beskytte miljøet, faglige rettigheder, den offentlige sektor eller egnsudviklingen. Kulturlivet frygtede øget kommercialisering, byråd frygtede at miste grebet om byplanlægning, andre frygtede at en aftale ville forringe mulighederne for at styre udvindingen af råvarer. Så omfattende var aftalen, at Sverige og Norge måtte bede om en undtagelsesbestemmelse for at samerne kunne bevare eneretten til rensdyrdrift i Lapland.

Blandt de vigtigste eksempler på, hvordan en MAI-aftale ville virke kan man nævne en historie fra Canada, hvor mange af MAI-aftalens bestem-

melser er gældende. De er en del af NAFTA-aftalen mellem Canada, USA og Mexico. Eksemplet handler om ”investeringsgarantier og ekspropriation”.

Historien begyndte, da den canadiske stat kom på anklagebænken den 14. april 1997 i en sag om giftstoffet MMT, et tilsætningsstof til benzin. Den canadiske regering forbød nemlig kort tid forinden anvendelsen af stoffet fordi det ifølge en række forskere er farligt for hjernen. MMT rummer mangan, som i sin luftbårne form kan fremkalde reaktioner, der minder om Parkinsons syge. MMT kan også skade katalysatorer til biler. Umiddelbart efter forbuddet mod stoffet, lagde det USA-baserede selskab Ethyl Corporation sag an mod den canadiske stat under henvisning til en paragraf i den nordamerikanske frihandelsaftale NAFTA. Ethyl Corporation forlangte 1,5 milliarder kroner i erstatning for ekspropriation af fremtidige fortjenester ved salg af MMT, og til tab på grund af angreb på selskabets ”gode rygte”.

Den 20. juli 1998 satte den canadiske regering punktum for den sag, ved at indgå forlig med Ethyl Corporation, inden det nedsatte dommerpanel havde afsagt dom. Den canadiske regering betalte Ethyl Corporation 70 millioner kroner i erstatning, og udsendte en officiel undskyldning. Og annullerede forbuddet mod MMT.

Den slags eksempler på at private selskaber kan udfordre miljølovgivning og vinde gik verden rundt og gjorde også mange politikere oprørte. Så hård kost var MAI, at aftalen til sidst blev afvist af et flertal i det franske parlament. Frankrig trak sig fra forhandlingerne, og MAI var færdig i denne omgang.

Men til trods for fadæsen med MAI, gik EU alligevel hurtigt videre med arbejdet for en global investeringsafta-

le, denne gang i WTO. På WTO topmødet i Doha i den lille arabiske stat Qatar i 2001 lagde EU og EU's allierede et umådeligt pres på u-landene. Det lykkedes at få vedtaget at den endelige beslutning om at begynde forhandlingerne kan træffes på topmødet i Mexico.

Men som bekendt strandede aftalen i Cancún på grund af gruppen af mindst udviklede landes modstand.

Modstanden er ikke ny. Forud for mødet i Cancún havde ikke færre end 101 u-lande (hvoraf næsten en snes dog ikke er optaget i WTO endnu) sagt meget klart nej til forhandlinger om investeringer. Den store modstand har været ret vedholdende i en del år, og den skyldes at de ser den slags aftaler som en ren tabsforretning. Med en investeringsaftale vil de være nødt til at sløjfe en lang række af de metoder, mange af dem har anvendt for at undgå at blive reduceret til et reservoir af billig arbejdskraft og billige råvarer. Med regler for udenlandske investeringer har de forsøgt at skabe en udviklingseffekt af multinationale selskabers investeringer. Det er bl.a. sket ved at kræve teknologioverførsel, at de bruger lokale underleverandører, at de ansætter lokal uddannet arbejdskraft og meget mere. Disse og mange andre metoder vil være i skudlinjen, hvis forhandlingerne går i gang.

Der er jævnlige episoder rundt omkring i verden, der viser hvordan investeringsaftaler kan bruges mod u-lande, selv når meget basale nødvendigheder står på spil. En aktuel historie fra Bolivia kan bruges som illustration. I april 2000 blev vandforsyningen i den tredjestørste by i Bolivia, Cochabamba, privatiseret og overtaget af et amerikansk selskab ved navn Bechtel. Kort tid efter satte de prisen på vand til omkring det dobbelte. Det betød valget mellem ruin og tørst for mange af byens fattige indbyggere, der organiserede

de sig i en gigantisk kampagne. Byen var i nogle måneder præget af sammenstød mellem demonstranter og politi, indtil Bechtel så sig presset til at forlade landet.

Men Bechtel skulle slå igen, og gjorde det ved hjælp af en investeringsaftale. For Bolivia har en vidtgående aftale med Holland, og den kunne det amerikanske selskab gøre brug af ved at fremhæve den lille filial, selskabet har der. Således konverteret til et hollandsk selskab kunne Bechtel indklage Bolivia for en handelsdomstol under Verdensbanken, og kræve 25 millioner dollars i erstatning for to summer, selskabet mener er tabt. Dels det investerede beløb, der ifølge bolivianske kilder er lidt eller intet, og dels den fortjeneste selskabet havde forventet at få i tiden efter Bechtel havde forladt Bolivia. Beløbet er ikke stort for Bechtel, men for Bolivia svarer det til hvad det koster at skaffe 125.000 familier rindende vand. For Bechtel handler sagen snarere om at give lande som Bolivia en lærestreg. Med en investeringsaftale i WTO ville vi være med til at give hele verdens multinationale selskaber lignende magtmidler.

Med den slags eksempler, og med den markante modstand blandt u-landene i baghovedet, må det pirre enhver nys-

gerrighed, hvorfor EU insisterede så kraftigt på en investeringsaftale, og med hvilke argumenter. Længe fremførte tilhængerne af en investeringsaftale, at med denne type liberaliseringer, ville mængden af udenlandske investeringer i u-landene vokse betragteligt.

EU kommissionen erkender i dag, at det har ikke meget på sig. En investeringsaftale vil ikke nødvendigvis øge mængden af investeringer, men vil "reducere forstyrrelser skabt af diskriminerende praksis" som det hedder i en ny pjece ("Trade and Investment: Towards a Basic Framework for Foreign Direct Investment", EU Kommissionen 2003). Kort fortalt handler EU's opgør med disse "forstyrrelser" om, at europæiske selskaber skal have mulighed for at investere i hvad de vil, stort set på de betingelser, de vil. De hindringer EU og en række andre rige lande i WTO, vil rydde af vejen kan være, at udenlandske selskaber pålægges særlige forpligtelser som nationale selskaber ikke pålægges, men det behøver det ikke være. Det er retten til at gå efter den hurtige fortjeneste, der bliver hævdet af Kommissionen på europæiske selskabers vegne.

Og udfaldet af den hurtige fortjeneste er nu en gang ikke altid det mest samfundstjenlige.

Magtpolitik i WTO

WTO er bl.a. af Christian Friis Bach blevet kaldt "det internationale samfunds mest demokratiske organisation". Men der er ikke meget demokrati over forhandlingerne i WTO. I realiteten fører rige lande med EU og USA i spidsen renlivet magtpolitik for at sikre et gunstigt forhandlingsresultat for dem selv.

Af Lars Bohn og Niels I. Meyer

Forhandlingerne ved WTOs ministermøde i Cancún i Mexico er nu brudt sammen. Industrilandene forsøger at give u-landene skylden, selvom EU i virkeligheden var den største skurk. Sammenbruddet kom, fordi EU ikke ville respektere udviklingslandenes ret til at afvise at forhandle om liberalisering af internationale investeringsregler.

Det er vigtigt at være klar over, hvordan disse forhandlinger foregår i praksis. Det er nemlig noget helt andet, end den formelle overflade, som synes at lægge op til meget demokratiske principper. Derfor er det vildledende, når Christian Friis Bach i Politiken d. 13. september fremhæver WTO som verdens mest demokratiske organisation.

Friis Bachs beskrivelse af WTO baserer sig på formalia, som har meget lidt med realiteterne at gøre. Det er et ukritisk skønmaleri af en organisation, som tillader EU og USA at benytte sig af umoralske pressionsmidler over for u-landene for at gennemtrumfe aftaler til ensidig fordel for den internationale kapital.

Armvridding i Cancún

Ifølge en nyligt offentliggjort rapport ("Power Politics in the WTO") skrevet af Aileen Kwa fra Focus on the Global South – en NGO som arbejder på at skabe kritisk information om forholdet mellem den rige og den fattige del af

verden – er WTO præget af ulige fordelt information, af manipulationer, og af ren og skær magtpolitik.

Et problem er, at udviklingslandene har vanskeligt ved at mønstre den nødvendige ekspertise. De har ikke tilstrækkelige ressourcer til at opretholde en effektiv permanent repræsentation ved WTOs sekretariat i Geneve, og de kan slet ikke matche de delegationer, de rige lande kan sende til WTO's topmøder. USA havde således en delegation bestående af ca. 600 personer i Doha, Japan ca. 200 – og Afrikas folkerigeste land, Nigeria sendte 15 delegerede.

Et andet problem er, at udviklingslandene systematisk ekskluderes fra store dele af forhandlingsprocessen. Efter sammenbruddet i Seattle lovede de rige lande at medvirke til at ændre på dette. Ifølge de delegerede, som har udtalt sig til Eileen Kwa, fortsatte problemerne imidlertid. I Doha blev der stadig holdt små konsultationsmøder med udvalgte lande uden forhåndsannoncering. Det var vanskeligt for de delegerede at finde ud, af hvilke forhandlinger der fandt sted, hvor og med hvem. Dette gik naturligvis værst ud over de lande, som havde små delegationer. Kostbar tid gik tabt med alene at finde ud af, hvad der i grunden foregik.

Det største problem var imidlertid ikke uklarheder eller manglende ressourcer hos udviklingslandenes delegationer, men at de rige lande satte udviklingslandenes regeringer under et massivt pres. Flere af de delegerede fra udviklingslandene berettede, hvordan de

havde fået besked hjemmefra om at rette ind.

Forklaringen er enkel. Mange lande er afhængige af eksport til EU eller USA og kan derfor ikke tåle at forværre deres forhold til en af disse økonomiske giganter. En delegeret forklarer:

Vi kan ikke tage ordet og protestere. [...] 35% af vores eksport går til USA; 60% af tekstilimporten, så vi er bare nødt til at holde mund.

En anden forklarer:

Vi har en handelsaftale med EU om kød og sukker. De ville have fjernet den [hvis vi havde modsat os den endelige aftale i Doha]. Der er ikke noget værre end at være fattig.

Ikke alle udviklingslande er så afhængige af Vesten, at de ikke tør protestere imod industrilandenenes forslag. Men så har de rige lande andre metoder. Tanzania, som repræsenterede en afvisende holdning på vegne af en række meget fattige, lande skiftede position under Doha forhandlingerne og fik en uge efter afslutningen gældslettelse for 3 milliarder amerikanske dollar. Pakistan, som i lang tid var lodret imod overhovedet at åbne en ny WTO forhandlingsrunde, blev pludselig mere afdæmpet, da der var udsigt til, at USA ville bevillige en hjælpepakke på en milliard dollar til opretning af en økonomi totalt i laser. Bevillingen blev givet dagen efter afslutningen af WTO topmødet i Doha. Nigeria skiftede totalt holdning i løbet af Doha forhandlingerne og endte med at støtte de rige landes forslag. Der er ifølge Kwas rapport ingen tegn på en direkte belønning, men Nigeria modtager mere hjælp fra USA end noget andet land i Afrika syd for Sahara.

Ytringsfriheden knægtes

Per Gahrton som sidder i Europaparlamentet for De Grønne fra Sverige var med i en officiel delegation af 20 EU parlamentarikere, der fulgte EU's chefforhandler, handelskommissær Pascal Lamy ved mødet i Doha. I bogen "Udfordring Europa" (forlaget politisk revy) fra 2002 beskriver han bl.a., hvordan det lykkedes at få udviklingslandene til at opgive deres krav om, at gamle løfter fra industrilandene skulle indfries, før udviklingslandene ville give nye indrømmelser den anden vej.

Den indiske handelsminister Murasoli Maran var anfører for det, der den gang blev kaldt G15-landene, som repræsenterer to milliarder indbyggere, bl.a. Brasilien, Indien og Nigeria. Maran holdt til det sidste fast ved de fattige landes krav om, at der ikke skulle gives flere indrømmelser til den internationale kapital, før de rige lande havde opfyldt de løfter, de har afgivet om at lette for de fattiges eksport. Og før u-landene når op på industrilandenenes niveau på de områder, som WTO-reglerne omfatter.

Til sidst blev han indkaldt til en privat session med Lamy og WTO's generalsekretær Mike Moore. Det tog en hel dag og en nat med, før det lykkedes at gøre Maran så mør, at han til gengæld for små og ukendte indrømmelser kastede håndklædet i ringen. Forhandlingerne foregik i yderste hemmelighed, men USA og flere andre industrilande undlod ikke at antyde repressalier i form af udeblivende lån og nedskæring af u-landshjælp, hvis u-landene ikke opfyldte industrilandenenes krav.

Efterfølgende lykkedes det Per Gahrton at få optaget et kritisk indlæg i Financial Times om forløbet. Det fik også nogle overraskende konsekvenser. Ved en session i EU-parlamentet i december 2001, hvor Gahrton gentog sin

kritik, udtalte en østrigsk konservativ: ”Hvordan skal vi i fremtiden have De Grønne med i sådanne delegationer, hvordan skal man kunne stole på deres loyalitet?”. WTO synes ikke at være den eneste organisation, der har problemer med sin demokratiopfattelse.

Magtspillet fortsatte i Cancún

Denne særlige måde at praktisere ”demokrati” på fortsatte på WTO’s ministerkonference i Cancún. Natten før den sidste dag, hvor forhandlingerne endeligt brød sammen, var der igen forhandlinger mellem grupper af udvalgte lande efter ”grønne rum modellen” – hvilket vil sige, at EU og USA forhandler med en række forskellige, særligt udvalgte udviklingslande, som opfattes af strategisk betydning.

Denne fremgangsmåde gør det nemmere for de rige lande at udsætte udviklingslandene for et massivt politisk pres. Det samme gælder bilaterale kontakter, hvor for eksempel USA’s præsident kontakter statsledere enkeltvis for at forklare dem, hvad konsekvenserne af deres holdninger kan være for USA’s udenrigs- og handelspolitik i forhold til deres lande.

Tim Rice fra Action Aid, en aktivist-NGO, der var til stede under forhandlingerne, kunne således fortælle ”En anden Verden”s udsendte forskellige historier om, hvordan de rige lande forsøgte at presse udviklingslandene til at opgive at forsvare deres interesser også i Cancún. Fra mange sider havde han fået bekræftet, at USA’s præsident George Bush havde været i telefonisk kontakt med Pakistan, Indien, Thailand, Brasilien og Sydafrika. Brasilien fik at vide, at ”Cancun-forhandlingerne skal lykkes. USA har vist god vilje ved at give store indrømmelser på TRIPS og sundhedsområdet” (handelsrelaterede patentrettigheder og medicin til AIDS syge i den tredje verden).

Budskabet var klart: USA havde leveret varen. Hvis Brasilien og det, som i løbet af Cancún mødet var blevet til G21 gruppen, ikke giver sig på landbrugsområdet, vil de blive gjort ansvarlige for at disse indrømmelser ikke kommer de fattige og syge i de fattige lande til gode.

Brasilien og de andre store lande havde tilsyneladende styrken til at stå fast. Men der er ingen tvivl om, at disse bilaterale kontakter påvirkede gruppen. I løbet af mødet fandt G21 gruppen det nødvendigt at udsende en pressemeddelelse, hvis hovedbudskab var, at man fra G21 gruppens side var indstillet på seriøse forhandlinger og på at opnå et resultat. Og da sammenbruddet var en realitet, lagde chefforhandleren, Celso Amorim, stor vægt på, at forhandlingerne havde været seriøse, og at de sikkert ville have ført til et resultat, hvis det ikke var gået galt mellem EU og de andre udviklingslande.

Om det også er tilfældet får vi selvsagt aldrig at vide. Sikker er det dog, at EU og USA gjorde, hvad de kunne for at svække gruppen – også på andre måder. Ifølge Rice tilbød USA således Guatemala, El Salvador og Costa Rica særlige handelsfordele på det amerikanske marked, hvis de til gengæld ville forlade G21 gruppen. El Salvador forlod G21 samarbejdet i løbet af ministerkonferencens næstsidste forhandlingsdag.

Tilsvarende fik en række af verdens fattigste lande fra bl.a. koalitionen af lande fra den såkaldte ACP gruppe (Afrika, Caribien og Stillehavet), den afrikanske union (AU) og LDC landene (mindst udviklede lande) at vide, at de ville miste deres særaftaler med EU eller USA, hvis de selv eller deres gruppe kollektivt indtrådte i G21 samarbejdet. Ifølge Rice ønskede de lande, det drejede sig om, ikke at blive omtalt ved navns nævnelse af frygt for represalier fra de rige landes side.

EksPLICIT konsensus

Trods denne eksklusive og udemokratiske fremgangsmåde, stod udviklingslandene stærkere i år end ved tidligere forhandlinger. Det skyldes ifølge dem selv deres succes med at lave alliancer på tværs af uenigheder og meningsforskelle. G21 gruppen, som voksede yderligere den sidste dag, da Algeriet og Indonesien tilsluttede sig gruppen, opstod et godt stykke tid før ministerkonferencen her i Cancún. Andre udviklingslande lykkedes med at organisere sig omkring andre emner, som for eksempel gruppen der ønskede at fremme småbøndernes situation med Malaysia i spidsen, og den før omtalte gruppe ACP/AU/LDC, som omfattede mere end 80 af verdens fattigste lande – ca. halvdelen af verdens lande.

Det var fordi den sidstnævnte gruppe lande fastholdt aftaleteksten fra Doha, at forhandlingerne til sidst brød sammen. I Doha pressede EU på for at få en aftale om, at man i Cancún skulle starte forhandlingerne om en investeringsaftale. Det endte med, at man aftalte at sådanne forhandlinger kunne starte, hvis der i Cancún kunne opnås eksPLICIT konsensus om det. Men i Cancún var ACP/etc. landene ikke enige om at starte forhandlinger om en investeringsaftale – de var snarere enige om ikke at ville starte. Da EU ikke

ville opgive sit krav om sådanne forhandlinger, faldt det hele til jorden.

Sammenbruddet gør det helt åbenbart, at WTO ikke har været den demokratiske, konsensusprægede organisation, som bl.a. Christian Friis Bach har hævdet. Så snart konsensusprincippet holdes i hævd af lande uden en stærk magtposition, bryder forhandlingerne sammen.

Helt tydeligt bliver det, når man ser på den lære, EU's Pascal Lamy og USA's Robert Zoellick mener, man kan drage af forløbet. Ifølge Lamy viser resultatet, at WTO's beslutningsprocedurer må reformeres, bl.a. ved at man sammenkæder alle forhandlingsemnerne, så der bliver en trade off situation mellem de forskellige forhandlingsområder. Zoellick udtalte, at mange af udviklingslandene i virkeligheden ikke ønskede at forhandle. De troede, at de kunne få lov at køre frihjul. Nu ville de få en lektion om det modsatte.

Med andre ord: hvis en gruppe lande, som ganske vist udgør omkring halvdelen af alle verdens lande, men som ikke har en stærk magtposition, bruger WTO's regler til at sætte sig igennem overfor de stærke, så konkluderer de stærke, at disse lande må sættes på plads, og at reglerne må laves om.

Det kan man vist ikke kalde demokrati.

Patenter og copyright

Patentering af viden er et indgreb i den frie konkurrence men forsvares alligevel af det frie markeds tilhængere. Uden patenter ingen vidensproduktion, lyder argumentet. Men patenter skaber også en urimelig magtkoncentration, som stort set kun kommer de rigeste i de rige lande til gode. Og der er et alternativ: det offentlige kan producere viden og stille det gratis til rådighed for alle.

Af Anders Lundkvist, Attac-Aalborg og Det fagkyndige Råd

Informationskapitalens betydning

Intellektuel ejendomsret og intellektuel kapital er af ubetvivlelig og stigende betydning. Hvor den private ejendomsret tidligere i hovedsagen var begrænset til knappe, håndgribelige goder, er den især i den sidste snes år udvidet til også at omfatte viden eller informationer. Således er antallet af årlige patentansøgninger vokset fra mindre end 3.000 i 1979 til mere end 54.000 i 1997. Det er blevet beregnet, at den intellektuelle kapital – målt som markedsværdien minus værdien af den håndgribelige kapital – i 1997 udgjorde mere end halvdelen af markedsværdien for hvert af de 10 største selskaber i verden; i Microsofts tilfælde – dengang nr. 3 – var det helt op mod 95%.

Information optræder overalt i økonomien. Den er vigtig som input eller produktionsfaktor; derfor søges nye opdagelser patenteret. Den er også vigtig som output eller færdigvare; derfor søges sådanne produkter beskyttet mod kopiering (copyright). I disse tilfælde er viden legemliggjort i nedskrevne formler eller synlige produkter. Men viden kan også eksistere som expertise (know-how).

Informationsteknologien har givet menneskeheden uanede muligheder. Viden, der fx kan bekæmpe sygdomme

eller øge høstudbyttet, kan på ingen tid spredes til de fjerneste afkroge af verden; omkostningerne, i form af resourceforbrug og forurening, er minimale (om end bioteknologi indebærer nogle åbenbare risici).

Hertil kommer at denne teknologi muliggør en decentraliseret produktion, hvilket er en fordel såfremt man politisk er modstander af politisk-økonomiske magtkoncentrationer; småvirksomheder og lokalsamfund kan ikke længere afskrives som teknologiske anakronismer.

Men når viden forvandles fra et offentligt gode til intellektuel privatejendom, som kun ejeren må udnytte økonomisk, slavebindes viden og informationsfriheden undergraves. I vore dage er ejeren i praksis de multinationale selskaber. De rige i de rige lande.

Nyere historie

Vi kender til patenter og copyright langt tilbage i historien. Slaget har bølget frem og tilbage, og i 1800-tallet havde anti-patentbevægelsen megen vind i sejlene. Hvorfor undertrykke den frie konkurrence ved at give nogen monopol på at udnytte en viden kommercielt? lød argumentet.

Det er først for en snes år siden, at udbredelsen af patenter begyndte at eksplodere. I 1982 blev 'Court of Appeals for the Federal Circuit' (CAFC) etableret i USA. Dette organ skulle afgøre patentsager, og det anlagde

gøre patentsager, og det anlagde straks en pro-patent linie. Samtidig skiftede den såkaldte 'Antitrust Division of the US Department of Justice' kurs; tidligere havde udgangspunktet været at intellektuel ejendomsret var monopoler, der begrænsede konkurrencen, men nu anlagde man i stedet den betragtning, at øget incitament til innovation fremmer den såkaldte 'dynamiske' konkurrence. Dette skift harmonerer med at flere og flere økonomer opgiver fuldkommen konkurrence som et ideal og forklarer at forskellige grader af monopol er gavnligt for den økonomiske vækst. De amerikanske selskaber var den drivende - og særdeles aktive - kraft bag dette gennembrud for patentering. Den teknologiske baggrund var naturligvis at det var i disse år, at overgangen fra industri- til informations-samfund blev åbenbar.

Den efterfølgende historie er velkendt. Den afgørende milepæl var TRIPs aftalen ('Trade Related aspects of Intellectual Property rights') indenfor det i 1995 oprettede WTO.

Viden som vare

Egentlig kan viden ikke sælges. Jeg kan afhænde min cykel, men jeg kan ikke **afhænde** min viden, altså skille mig af med den. Hvis jeg har opfundet formelen til en ny medicin, ville det kræve et laser-indgreb i min hjerne for at fjerne denne viden.

Jeg kan **kun overgive** andre min viden. Mit valg står derfor mellem af **hemmeligholde** denne viden og dermed bevare den som min private ejendom, eller **dele** den med andre, dvs. gøre den fælles. Det velkendte 'katten-i-sækken' problem ved videnssalg beror herpå: Køberen vil ikke købe varen uden at kende den, men kender han den er køb overflødig.

Da viden ikke kan afhændes, kan den ikke være en **vare**. Derfor er viden enten et gode for besidderen eller et gode for alle; enten hemmeligholdes den eller også er den alment tilgængelig. Hvis den offentliggøres er den ikke et knapt gode, og kan derfor ikke udnyttes kommercielt.

Men viden kan **gøres** knap, den kan **gøres** til en vare. Det sker med patenter og copyright, der sikrer ejeren af vidensgodet eneret (monopol) til at drage økonomisk fordel af sin viden. Dem jeg deler min viden med har nu fået forbud mod at udnytte denne viden, fx ved at lave kopimedicin.

Uden dette monopol, dette særlige privilegium, kunne vidensgodet ikke indgå i markedsøkonomien, i hvert fald ikke med økonomisk fordel for viden-sejeren: Hvis en færdigvare såsom en CD'er ikke er beskyttet mod konkurrence, vil konkurrenternes kopiering eliminere profitten, om end den oprindelige vidensproducent naturligvis har et vist tidsmæssigt forspring (denne fordel var tidligere betydningsfuld, hvorfor presset for copyright var behersket; i dag har teknologien næsten elimineret fordelene). Og hvis et input såsom en medicinsk formel eller et computerprogram ikke patenteres, træder den samme økonomiske logik i kraft, blot tager det lidt længere tid før konkurrenterne ville kunne bringe færdigvaren på markedet.

Den, der modtager en sådan extra-beskyttelse fra staten, kan også vælge at sælge den modtagne ret til økonomisk udnyttelse, altså sælge tilladelsen eller licensen for royalties.

Oftest kræver myndighederne at viden-sejeren enten gør det ene eller det andet, således at informationen under alle omstændigheder udnyttes økonomisk. Bemærk at det i begge tilfælde er den oprindelige vidensejer, der får den økonomiske fordel af eneretten.

Legitimering af patenter og copyright

Ingen benægter naturligvis at staten således skaber et monopol, enten for færdigvaren (copyright) eller for produktionsfaktoren (patenter). Hvordan kan et sådan privilegium forsvares eller legitimeres? Umiddelbart er det både i strid med almindelig borgerlig tankegang om at en ret skal afbalanceres af en pligt og med konventionel økonomisk teori, der siger at monopoler – og ikke mindst statsligt skabte monopoler – forvrider markedsøkonomien og giver et suboptimalt resultat.

Det siges ofte at patenter er udtryk for en balance mellem private og offentlige hensyn. Det skyldes at patentindehaveren til gengæld for privilegium og profit skal offentliggøre sin viden. Overfor en ret står en pligt.

Men **økonomisk set** er der ikke tale om et 'noget for noget'. Patentmodtageren får en økonomisk gevinst, mens offentligheden får en rent intellektuel, nemlig udtrykkeligt ikke-økonomisk, gevinst; vi må bruge denne viden i diskussioner og forelæsninger, ikke praktisk. Og hvad er det vidensejeren giver afkald på? Det er hemmeligheden, altså hans ene-viden, men den kan ikke bruges til meget i en markedssammenhæng. Som vi har set kan den ikke afhændes og sælges, kun deles. Dette gælder umiddelbart for viden som sådan, fx den medicinske formel eller computerprogrammet; og hvis vidensejeren søger at profitere ved selv at inkarnere sin viden i en færdigvare slipper katten (hans viden) blot lidt langsommere ud af sækken: de fleste vidensfærdigvarer kan analyseres og kopieres. Uden patent, ingen profit.

Patenthaveren får profitten, samfundet en økonomisk impotent viden. Om dette er et retfærdigt 'noget for noget' el-

ler et ubegrundet og derfor uretfærdigt privilegium må blive en smagssag.

Både copyright og patenter gælder kun et vist åremål, for patenters vedkommende gerne 15-20 år. Derefter ophæves monopolet og enhver kan udnytte den pågældende viden økonomisk. Privilegiet er ikke absolut, men mere 'blødt'.

Dette er selvfølgelig ikke et egentligt forsvar. Hvis monopolet er kritisabelt, gør tidsbegrænsningen det kun lidt mindre kritisabelt: Den frikender det ikke.

I øvrigt er tidsbegrænsningen i praksis lidt af en farce. I en tid, hvor specielt informationsteknologien udvikler sig exponentielt, forældes viden hurtigere og hurtigere. Efter blot et par år kan de fleste opfindelser kun bruges som udstillingsgenstande på et IT-museum, så en tidsbegrænsning på 15 eller 20 år er stort set irrelevant. Men for at være på den helt sikre side, øgede USA i 1995 – ved implementeringen af TRIPs – tidsfristen fra 17 til 20 år.

Det mest almindelige argument for copyright og patentering er formentlig det praktiske: Hvis en skribent, en musiker eller en opfinder ikke får eneret til den økonomiske udnyttelse af sit produkt, vil ingen ulejlige sig med at skrive, musicere eller opfinde. Innovation vil ophøre, økonomien miste sin dynamik og samfundet vil henfalde i almindelig sløvhed. Når en AIDS-forebyggende medicin er opfundet og kan kopieres for næsten ingen penge, lyder det umiddelbart rimeligt at stille den (næsten) frit til rådighed for afrikanerne, men på lidt længere sigt er det til skade for alle, fordi medicinalsekskaberne – bl.a. danske Novo Nordisk – så vil indstille forskningen.

Men er det ubetvivlelige monopol på økonomisk udnyttelse ikke i sig selv skadeligt? Tidligere var dette opfattelsen blandt økonomer og andre, og det

var her anti-patent bevægelsen hentede sine argumenter. Men som nævnt er moderne, konventionel teori blevet mere kritisk overfor den 'statiske' økonomiopfattelse, hvor fuldkommen konkurrence er idealet og monopol alene er skadeligt (for lille mængde til for høj pris). Anlægges i stedet en 'dynamisk' vinkel kan monopolet fremme den tekniske og økonomiske udvikling, såfremt det reguleres af det offentlige og gøres betinget og tidsbegrænset.

Retfærdigt eller ej, monopol eller ej: Patenter og copyright er samfundsøkonomisk nødvendige. Virksomheder investerer for at få profit, og hvorfor investere i forskning hvis den nye opfindelse hurtigt udnyttes af konkurrenterne (der dermed bliver 'free riders')? En medicinalvirksomhed forsker næppe altruistisk, det være sig for menneskeheden eller de andre virksomheder.

Dermed overses imidlertid at alternativet til eksklusiv viden og beskyttet vidensproduktion ikke nødvendigvis er ingen viden og ingen vidensproduktion: Det kan være offentlig, frit tilgængelig viden, der fremstilles i offentligt regi. Faktisk var dette hovedreglen i masser af år, netop ud fra en erkendelse af at markedet her havde en naturlig grænse; fx blev universiteterne og den meste forskning drevet af staten, og da forskningen ikke var motiveret af profit kunne dens resultater spredes frit.

Dette må være det rationelle system, samfundsøkonomisk set. Vidensgoder er i sig selv frie goder, for når først de er fremstillet koster det stort set ikke noget at udbrede dem, altså kopiere medicinen eller Cd'en. Derfor bør de være frit tilgængelige. Dette er ikke foreneligt med privatkapitalistiske vidensproduktion, for her skal der selvfølgelig tjenes penge og det gør man ikke ved at udbrede noget gratis. Derfor bør privat vidensproduktion erstattes med offentlig, således at det er det

offentlige, der udreder de ofte store omkostninger (især i arbejdstid) ved at fremstille disse goder. Den professionelle musiker skal naturligvis kompenseres for sin indsats, men ikke af kunderne; og medicinalvirksomheden bør socialiseres, således at medicinen kan stilles frit til rådighed for alle.

Viden er iflg. sin natur et frit gode. Derfor bør den være offentlig. Den svinger dårligt med privatkapitalismen. Det er irrationelt at gøre fri viden knap, for at der kan tjenes penge på den.

Nyliberalismens største sejr, bortset fra dereguleringen af kapitalen, har formentlig været at sikre kapitalen et tilsyneladende solidt greb om produktionen og formidlingen af viden og informationer. Kontrollen med informationssamfundet er stødt og roligt flyttet fra det offentlige – også kaldet demokratiet – til privatkapitalen.

Den offentlige andel af vidensproduktionen er faldet, mens den private er steget. Ny viden monopoliseres automatisk i patenter og copyright. Og offentligt produceret viden fratages borgerne og foræres – specielt i USA – til privatkapitalen. I Danmark har vi set en tendens til at megen forskning, bl.a. på universiteterne, skifter fra at være offentlig til at være halvoftentlig/halvprivat, dermed mere erhvervsorienteret. Dette beror vel dels på den almene ideologisk-politiske tendens, dels på at den skærpede internationale konkurrence har nødvendiggjort at flere ressourcer kommer kapitalen til gode.

Monopolisering og polarisering

Informations- eller videnssektoren hører til den mest monopoliserede. Og kontrollen med den vidensbaserede produktion bliver stadig mere koncentreret. I 90'erne er antallet af fusioner vokset eksponentielt. Dette beror bl.a.

på at megen viden er 'indlejret' (embedded) i et firma, således at et andet firma kun kan tilegne sig den ved at tilegne sig hele firmaet.

Det kan ikke undre at den almene tendens til monopolisering – efter at statsmagten har skiftet fra at bekæmpe til at støtte denne udvikling – er særlig kraftig indenfor videnssektoren. For det første er det især denne sektor der expanderer, hvilket gør den interessant for kapitalen. For det andet er sektoren betinget af patenter og copyright, dvs. af monopoler.

Videre synes informationssamfundet i sin kapitalistiske udformning af fremme **polariseringen** mellem rige og fattige.

I princippet giver informationsteknologien en enestående mulighed for at give de fattige lande tålelige vilkår og udjævne kløften mellem dem og de rige lande. Vi kan give de fattige computerprogrammer og medicin, uden at det samfundsøkonomisk koster os noget særligt.

Privatøkonomisk koster det imidlertid meget, nemlig tabte profitmuligheder. Derfor er informationer blevet markedsgjort og har fået en høj pris. Så høj at videnskløften mellem de rige og fattige lande er langt dybere end indkomstkløften. Forholdsmæssigt er der 466 gange så mange Internet-brugere i de 20% rigeste lande som i de 20% fattigste.

Da patenter og copyright helt overvejende ejes af de multinationale selskaber, og da disse har hjemme i de rige lande, kan det ikke undre at disse besidder 97% af alle patenter. Denne procentandel kan sammenholdes med at udviklingslandene er kilde til 90% af verdens biologiske ressourcer.

De fattige lande patenterer ikke selv deres viden, formentlig af to grunde. For det første den kulturelle: at mange

fattige lande tænker viden som et fælles gode, snarere end en kilde til privat berigelse (jvf. indianernes traditionelle opfattelse af jorden). For det andet den økonomiske: at de ikke har midler til at ansætte det nødvendige antal sagførere for at gennemføre en patentsag, ej heller til at overvåge at andre (måske på den anden side af jordkloden) ikke krænker patentet.

Den vanskelige kamp mod informationsfrihed

Da vidensbaseret teknologi er blevet helt afgørende for den moderne produktionsproces, er kontrol hermed et spørgsmål om liv eller død for den moderne kapitalisme: Hvis viden bliver et frit gode, også i økonomisk henseende, synes grundlaget for privatproduktion at smuldre bort.

Kan det kun gå én vej, nemlig mod øget markedsføring af viden? Dette har unægtelig været tendensen. Men samtidig er der knyttet enorme problemer til denne udvikling. Det er ikke givet at kapitalismen formår at klare overgangen fra industri- til informationssamfund.

Profitmaximering tilsiger at viden markedsføres, men viden som sådan er et frit gode og derfor overordentlig vanskelig at gøre til en handelsvare. Besidderen af et fysisk gode som en cykel har en konkret interesse i at holde godet for sig selv, for afgivelse betyder tab; anderledes med åndelige goder, eftersom brugsværdien for besidderen her ikke forringes ved deling og udbredelse. Det er kun den, der skal tjene penge på vidensgodet, som har en interesse i at gøre det knapt så det kan få en bytteværdi. Problemet er nu at den, der måtte have købt eller på anden måde tilegnet sig viden - et computerprogram, recepten på en ny vaccine, en CD'er – normalt ikke er kapitalist, og derfor sjældent har en interesse i at

holde denne viden for sig selv. Man erhverver én CD og laver 100 kopier til vennerne; eller køberen kan være en regering, der ønsker at stille en bestemt medicin frit til rådighed for befolkningen.

De to praktiske problemer ved markedsgørelse er altså for det første at det er let, næsten gratis, at mangfoldiggøre vidensgodet, og for det andet at besidderen normalt ikke lider tab ved at gøre det; tværtimod: de fleste kan godt lide at hjælpe andre. For at overvinde disse problemer kan privatkapitalen støtte sig til statsmagten; hvis min cykel bliver stjålet er både jeg og politiet interesseret i at finde tyven, men hvis mit vidensgode på en eller anden måde slipper ud til andre kan jeg være ligeglad; kun politiet plus eneejeren af det gode har en interesse, men eneejeren – indehaveren af patentet eller copyright'en – er sjældent den faktiske besidder.

De informationskapitalistiske selskaber forsøger at løse disse problemer med teknologiske midler, fx kopisikre programmer; dette er et kapløb mellem kryptering og dekryptering. Desuden må de appellere til staten om at foranstalte overvågning, så synderne kan pågribes, og de må kræve internationale regler, der forpligter alle stater til at respektere den intellektuelle privatejendom, eller rettere dens markedsgørelse, jvf. TRIPs. Men denne opgave er som sagt langt vanskeligere end den simple sikring af privatejendomsretten til fysiske goder. Befolkningen som helhed har ingen interesse i at hjælpe monopolisterne.

Samtidig med at kapitalen i stadig større udstrækning dereguleres, kan vi derfor iagttage en stadig øget - og stadig mere kompliceret - regulering af privatejendommen, med alt hvad det medfører i form af øget bureaukrati. Som aldrig før har kapitalen behov for en stærk stat og først og fremmest internationale organisationer som WTO, der med trusler om handelssanktioner kan tvinge alle stater til at respektere monopolkapitalens rettigheder. Det er ikke korrekt at nyliberalismen er tilhænger af liberalisering og deregulering: Nyliberalismen er tilhænger af øget frihed for, dvs. øget magt til, kapitalen, hvilket til tider kræver afvikling af statsindblanding, til andre tider øget politisk regulering.

Alt i alt er det ikke givet at den nuværende udvikling fortsætter. Måske er undertrykkelsen af informationsfriheden en uoverkommelig opgave for privatkapitalen.

Artiklen er en bearbejdet udgave af Anders Lundkvist's bidrag fra Attac's "Fagkyndige råd", indlægget kan i sin fulde længde (inklusive litteraturliste og noteapparat) findes på attac's hjemmeside. Dette indlæg er igen et bearbejdet kapitel af Anders Lundkvist's afhandling 'Hoveder og Høveder, en demokratisk kritik af det private samfund', som udkommer i efteråret.

Hvorfor er en fjerdedel af El Salvadors befolkning flygtet ?

Der er meget langt fra de globaliserings-ivriges påstand om frihandelens fordele til virkeligheden i El Salvador. For almindelige mennesker står valget i dag mellem tilværelsen som arbejdsløs i byernes slum, en kummerlig tilværelse ved jordbrug i bjergene eller flugten til USA.

Af Ole Busck

El Salvador i Mellemamerika er et smukt og frugtbart land. Skønt den oprindelige skov er næsten udryddet, skyder ny bevoksning lynhurtigt op i den mineralrige vulkanske jord og det varme klima og i kraft af godt med regn den ene halvdel af året giver landbrug afgrøder flere gange om året. Der er rigeligt med jord og fødegrundlag for de 8 millioner salvadoranere. Men 2 millioner af dem lever i USA og Canada, de fleste illegalt, og udfylder nordamerikanernes behov for billig arbejdskraft i serviceindustri og landbrug. Af de resterende 6 millioner i landet bor halvdelen i storbyer, ikke fordi de bor særlig godt her eller føler sig hjemme, men fordi det er det eneste sted, hvor der er en lille chance for at tjene til dagen og vejen, på legal eller illegal vis, og hvor der er mulighed for basale serviceydelser, læger og hospitaler, vand og elektricitet. Hvis ikke risikoen ved illegalt at krydse grænsen til Guatemala, Mexico og siden USA var så stor, ville måske det dobbelte antal salvadoranere emigrere. Faktisk har mindst halvdelen af befolkningen måttet opgive deres traditionelle levevej ved jordbrug. Det er i øvrigt ikke "bunden", der flygter, det kræver initiativ, og det er folk, som endnu ikke har opgivet alt håb om en ordentlig tilværelse, der emigrerer.

Det er en udvikling, som har fundet sted og taget til inden for de seneste to-tre årtier. Borgerkrigen fra 1980 til 92 forklarer lidt, men det var nu mest de mere velhavende, som flygtede i denne tid. Desuden er tendensen til at flygte næsten lige så stærk i nabolandene, Guatemala, Honduras og Nicaragua. Der er snarere grund til at bemærke at flugten er sammenfaldende med det tidsrum den nyliberale ideologi har dirigeret såvel det internationale samfund og dets institutioner, Verdensbanken, IMF og WTO som de enkelte Mellemamerikanske og Latinamerikanske landes magthavere. Tendensen mod marginalisering og eksklusion af den fattige del af befolkningen, overvejende på landet, er samtidig øget i takt med at den økonomiske globalisering har fået fart på.

En køretur gennem El Salvador giver et fingerpeg om årsagerne til flugten til byen og til udlandet. De store frugtbare dalstrøg og vulkanskråninger, der løber gennem midten af landet, domineres af enorme godser med én af to afgrøder, kaffe og sukkerrør. Der er ikke mange folk i arbejde, kun i høsten skal der rigtig bruges folk, og tidligere tiders skik med at have faste folk boende på godserne, er afskaffet.

Ejerne er få og store. Enkelte forsøg på at fordele jorden bedre har ikke haft succes, fordi vilkårene for at drive mindre produktion er meget vanskelige

med støt faldende verdensmarkedspriser og fraværet af en national, understøttende landbrugspolitik. - Begge dele følger af neoliberalismen.

Længere ude i bjergene, hvor jorden er dårlig, er der mange småbrug. Her dominerer majs og bønnerne og på nogle brug ses frugttræer og grøntsager. Men det er svært at skabe overskud. Erosionen er enorm, når den naturlige bevoksning fældes og brændes af. I regntiden forsvinder det frugtbare jordlag og vandet opfanges ikke som før. Der bruges kunstgødning og pesticider i stort omfang, selv om det er dyrt, og overalt er drikkevandet forurenet.

Men det er kun herude i bjergene, under vilkår som er næsten umulige og meget ødelæggende for miljøet, at de fattige småbønder har mulighed for at dyrke lidt selv. De unge vælger at flygte, til byen eller til USA.

Hvis man er pige, helst under 20 år og i hvert fald ikke gravid, har man en lille chance for job i maquilaen, det vil sige de især udenlandsk ejede virksomheder i de skattefri eksportzoner. Lønnen og jobsikkerheden er minimal, arbejdet opslidende, arbejdstiden lang og fagforening en by i Rusland, men alligevel vælger godt 80.000 salvadoranske kvinder denne mulighed, fordi der ikke er andet. Jobbene i maquilaen er stort set identisk med den "udvikling" globaliseringen under nyliberalt styre har bragt El Salvadors befolkning, når der bortses fra den lille over- og middelklasse, som i kraft af indtægterne fra deres godser eller ved på den ene eller anden måde at arbejde for de multinationale koncerner, skummer fløden.

Der er meget langt fra de globaliserings-ivriges forblommede ord om at handel og udenlandske investeringer vil skabe udvikling i 3. Verden til virkeligheden i El Salvador, hvor 70% af landets indtægter i dag stammer fra de penge, de udvandrede sender hjem. Fordelene ved den fri handel er meget svære at få øje på, al den stund bytteforholdet for de produkter El Salvador og de fleste andre lande i Syd eksporterer er meget ringe og fortsat falder. De udenlandske investeringer i El Salvador fordeler sig på tre områder: Fortsat udnyttelse af naturressourcer uden forarbejdning og merværdiskabelse i landet, opkøb af privatiserede offentlig service virksomheder samt på eksportzonevirksomheder, der kun i meget begrænset omfang skaber anden økonomisk aktivitet og merværdi i landet.

De fattige falder af i globaliseringsvinget, anført af nyliberalisterne. Bortset fra de 80.000 unge kvinder til maquilaen, 25.000 mænd til private vagtværn for de rige og lidt til hæren, politiet og serviceydelser i øvrigt er der ikke rigtig brug for dem i de nyliberale(s) samfund. Men i det stærkt koncentrerede og kapitaliserede jordbrug er der heller ikke plads til dem. Så valget står mellem tilværelsen som arbejdsløs i byernes slum, en kummerlig tilværelse ved jordbrug i bjergene eller flugten.

Denne artikel er en del af et større debatoplæg skrevet af Ole Busck under titlen "Bæredygtig udvikling og globalisering, eller hvordan WTO satte Agenda 21". Debatoplæget kan i sit fulde omfang findes på [attac-Danmarks hjemmeside](#).

DANMARKS SOCIALE FORUM

*En anden verden er mulig – 31/10 og 1/11
i København*

En anden verden er mulig!

Demonstrerende elever, strejkende pædagoger og kæmpe store globale fredsdemonstrationer. Almindelige mennesker rører igen på sig og er med til at sætte en alternativ grønd og social dagsorden.

European Social Forum

I november 2002 samledes 100.00 europæere til det første europæiske sociale forum. Til november samles de for anden gang – denne gang i Paris. Målet er at samle trådende for de mange aktive og bygge en fælles platform for aktivitet. En bevægelsesernes bevægelse.

Danmarks Sociale Forum

For at skabe sammenhæng i Danmark, inviteres fagforeningsfolk, studenterpolitikere, fredsaktivister, miljøvenner, kvindeforkæmpere, og alle andre aktive til det første *Danmarks Sociale Forum*. Halvanden dag med debat om vejen frem mod en bedre verden.

Program

Fredag d. 31/10

- 18.00 Introseminar
- 19.30 Debat: En anden verden er mulig – men hvordan?
- 21.00 Caféstemning

Lørdag d. 1/11

- 11.00 Åbningstaler -
- 12.00 Pause
- 12.20 Debat: Krig og globalisering?
Workshops
- 13.50 Frokostpause
- 15.00 Debat: Er der en fælles kamp for arbejde, uddannelse og velfærd?
Workshops
- 16.20 Pause
- 16.40 Debat: Racisme og diskrimination
Debat: Miljø
Workshops
- 18.10 Pause
- 18.30 Debat: Fra København til Paris...
- 20.00 Aftensmad og efterfølgende fest!

Dato: 31/10 og 1/11

Pris: 100 kr. – 50 kr. for folk uden penge.

Sted: Et sted i København.

Tilmelding: Ikke nødvendig, men send din mailadresse til dk@socialforum.dk hvis du vil modtage nyheder op til afholdelsen.

Mere information:

Klik ind på <http://socialforum.dk>
Skriv en mail til: info@socialforum.dk
Eller ring til Kasper på 21406037
eller til Bjørn på 30222116

Vil du med til Paris?

Den 12. – 15. november afholdes det andet *European Social Forum*. Der arrangeres busser fra Danmark til Paris. Vil du med eller vide mere, så besøg: www.esf2003.dk